

1. Загальна педагогіка

ДІЯЛЬНИЙ ПІХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Притулик Н.В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Чернігівського національного педагогічного університету

імені Т.Г.Шевченка

м. Чернігів, Україна

На сучасному етапі суспільних перетворень в Україні особливо важливим видається завдання формування особистостей, здатних до ініціювання та втілення конструктивних якісних змін в усіх сферах буття держави.

Виховання громадянина безпосередньо пов'язане з формуванням в особистості патріотичних якостей, основи яких активно закладаються ще в дошкільному і молодшому шкільному віці. Тому надзвичайно важливим завданням педагогіки є пошук шляхів ефективного плекання в дітей патріотичних почуттів і усвідомлення своєї громадянської значущості в суспільстві, формування ціннісного ставлення до суспільства і держави.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді патріотичне і громадянське виховання визначаються як стрижневі, що «закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін» [1, с. 1]. А проект «Нова школа : простір освітніх можливостей» орієнтує на формування патріота – «особистості з активною позицією, яка діє згідно з морально-етичними принципами і здатна приймати

відповідальні рішення» [4] – як один із трьох ключових векторів сучасної освіти.

У науковій літературі поняття «патріотизм» розглядається як «любов до Батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а, в разі потреби, – самовіддано боронити здобутки свого народу» [7, с. 471]; «любов до Батьківщини, відданість своїй Вітчизні, своєму народові» [6, с. 210]; складна інтегрована система патріотичних якостей духовно-морального, емоційно-чуттєвого, інтелектуального та діяльнісно-поведінкового характеру, яку складають такі компоненти: 1) духовно-моральний (почуття любові до Батьківщини, моральної відповідальності перед нею, відчуття духовного зв'язку зі своїм народом); 2) когнітивний (комплексні знання з історії та культури Батьківщини, патріотична свідомість); 3) ціннісний (потреба в інтеріоризації системи духовно-моральних і культурних національних і загальнолюдських цінностей, серед яких належне місце посідає патріотизм); 4) діяльнісний (готовність діяти на благо своєї країни, відстоювати її інтереси, захищати їх тощо); 5) ідентифікаційний [5, с. 238]. Таким чином, поняття «патріотизм» розглядається як багатоаспектне, що не обмежується лише емоційно-почуттєвою сферою.

Молодшому шкільному віку притаманний етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення: він є фундаментом патріотичного виховання і здійснюється переважно в батьківській родині та в школі. [2]

Педагоги-класики (В. Сухомлинський, Т.Лубенець, М. Пирогов та ін.) як необхідну умову успіху в патріотичному вихованні дітей визначали особистість вчителя-патріота, оскільки «основи етики не ґрунтуються тільки на одних заняттях, вони складають потребу душі, розвиваються і закріплюються навіюванням і прикладом, <...> справжні патріотичні почуття вчителів з усією силою, що їм притаманна, віддзеркалюються в душах і в серці учнів <...>, у цьому випадку діти природно піддаються постійному і непомітному впливові глибоких та щирих почуттів і переконань своїх учителів» [3, с. 16].

З метою дослідження стану виховної роботи з національно-патріотичного виховання в сучасній початковій школі та ступеня усвідомлення молодшими школярами ціннісного ставлення до держави і суспільства нами було проведено опитування учнів і вчителів початкових шкіл Чернігівської області.

Аналіз даних опитування учнів початкових класів засвідчив, що 54,7 % дітей розуміють поняття «патріотизм» як любов до рідного краю (відповіді типу: «Я патріот, бо я люблю свою країну», «Я патріот, бо я пишаюся нашою Батьківщиною» тощо), 40,1 % школярів 6-10 років усвідомлюють, що патріот не лише любить край, країну, а й повинен бути активним громадянином держави, діяти на її благо («Для процвітання рідного краю я не буду смітити», «Я патріот, бо буду насаджувати квіти і доглядати за ними», «Я патріот, бо я пишаюся і оберігаю природу нашої Батьківщини» та ін.); 5,2 % респондентів відповіді, які свідчать про недостатнє розуміння поняття «патріотизм». Отже, більше ніж третина молодших школярів, що визнали себе «патріотами України», усвідомлюють як необхідну якість патріота бути активним громадянином, що свідчить про внутрішню готовність до цього.

Всі опитані вчителі засвідчили, що проводять роботу, спрямовану на національно-патріотичне виховання учнів, проте лише 32,7 % із них використовують з цією метою методи та прийоми, які здатні не лише сформувати свідоме ставлення до рідного краю, держави, але й виявляти громадянську активність, готовність творити на благо Батьківщини, українського суспільства, решта педагогів (67,3 %) обмежуються формуванням патріотичної свідомості (у процесі повідомлення вихованцям знань про Україну, рідний край, його історію, культуру, традиції та ін.) і плеканням патріотичних почуттів (під час проведення виховних заходів патріотичного спрямування, екскурсій у природу, «Козацьких змагань» тощо).

Однак, враховуючи те, що процес виховання передбачає не лише формування свідомості, відношень, а й звичок і навичок відповідної поведінки, недостатньо лише когнітивного компонента у вихованні ціннісного ставлення

до держави і суспільства, формування здатності вихованців активно діяти задля благоустрою країни.

У початковій школі організація виховної роботи в напрямку патріотичного виховання має обов'язково передбачати діяльнісний компонент – громадянську активність та ініціативність школярів у сім'ї як «суспільстві в мініатюрі», первинному дитячому колективі, школі, місті, а згодом – у країні. Це можливо за умови наявності у виховному середовищі навчального закладу духу патріотизму і спільного спрямування загальношкільного колективу на реалізацію громадянських цілей на кожному щаблі навчання дітей.

Пріоритетними формами виховної роботи з формування ціннісного ставлення до суспільства і держави в початковій школі можуть бути такі:

- ярмарки дитячих виробів на підтримку дітей, які потребують допомоги;
- проектна діяльність, спрямована на суспільно корисну діяльність, зокрема благоустрій класу, школи, її території; екологічного спрямування;
- дослідження і популяризація дітьми української народної культури (наприклад, народних дитячих ігор, у які гралися батьки в дитинстві; традицій сім'ї, роду тощо);
- волонтерську діяльність (допомога учнів четвертих класів молодшим дітям у навчанні – своєрідне репетиторство; концерт для людей похилого віку; допомога в бібліотеці з «лікування» книжок тощо);
- участь школярів у наукових, спортивних, мистецьких та ін. змаганнях, із усвідомленням того, що це підвищить потенціал країни в майбутньому;
- проведення акцій на підтримку воїнів АТО та інші.

Важливо, щоб діти мали можливість обирати діяльність до душі, усвідомлюючи при цьому важливість свого внеску в колективну суспільну справу, отримувати задоволення від результатів її виконання.

Література:

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 / [Електронний

ресурс]. – Режим доступу :
<http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068->. Дата останнього
звернення : 3.05.2017

2. Вишневський О. Орієнтири національного виховання /
О. Вишневський // Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 42–46.

3. Лубенец Т. Педагогические беседы / Т. Лубенец. – СПб : Издание
книжного магазина П. В. Луковникова. – 1913. – 580 с.

4. Нова школа : простір освітніх можливостей / Проект Міністерства освіти
і науки України для обговорення (2016 р.) / [Електронний ресурс]. – Режим
доступу : <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>. Дата
останнього звернення : 3.05.2017

5. Стьопіна О. Г. Етапи та структура виховання патріотизму як духовно –
моральної якості у студентів вищих навчальних закладів / Духовність
особистості: методологія, теорія і практика. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2004.
– Вип. 4. – С. 233-246.

6. Соціологія : словник термінів і понять / за заг. ред. Є. А. Біленького,
М. А. Козловця. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.

7. Філософський енциклопедичний словник / ред. колегія : В. І. Шинкарук.
Довідкове видання. – К. : «Абрис», 2002 р. – 742 с.